

Однак спільними керівними органами для обох частин залишалися Великий збір ОУН та Провід ОУН.

У підсумку, з викладеного матеріалу випливає, що в початкових планах Проводу ОУН не було передбачено створення її широкої мережі за кордоном. Завдання представництва, яке він вислав за кордон, зводилося до налагодження зовнішньополітичних контактів та організації повернення на Україну тих членів ОУН, що під впливом обставин воєнного часу там опинилися. При цьому Провід ОУН не передбачав, що в німецькому ув'язненні виживе та перед закінченням Другої світової війни вийде на волю достатньо велика група членів ОУН, які займали в ній провідні посади в довоєнний період, а зокрема і з числа тодішніх найвищих керівників, – Голова Проводу С. Бандера та його заступники Я. Стецько і С. Ленкавський. Результатом зустрічі та спільних нарад провідних членів ОУН обох категорій (тих, що прибули на доручення Проводу ОУН з України, і тих, що вийшли з німецького ув'язнення) стало створення в лютому 1945 р. ЗЦ ОУН. Такий керівний орган не був передбачений чинним устроєм ОУН, однак у тогочасній ситуації став компромісною формою поєднання в одній інституції тих провідних кадрів, що опинилися на еміграції. Акцент на керівній ролі інституції вказував, що початково ЗЦ зосереджувався на виконанні окреслених вище завдань Проводу ОУН. Створена ним мережа осередків ОУН за кордоном стала результатом організаційного впорядкування наявних там членів, але тоді ще не йшлося про цілеспрямоване нарощування членства та розширення структури. Однак розвиток ситуації привів ЗЦ ОУН до переконання, що за кордоном доцільно творити повноцінну організаційну мережу. Свою початкову настанову щодо закордонного членства змінив і Провід ОУН. Так, на базі ЗЦ ОУН та упорядкованої його силами мережі в лютому 1946 р. було створено Закордонні частини ОУН.

Розкриття історії ЗЦ ОУН, як першого етапу у формуванні ЗЧ ОУН, дає перспективу для подальшого дослідження історії ОУН післявоєнного еміграційного періоду.

СИМВОЛІКА

Віталій МАНЗУРЕНКО

ЛИЦАРІ НАЙВИЩИХ БОЙОВИХ НАГОРОД УПА В НАКАЗАХ ГВШ

Донедавна широкому загалові дослідників історії УПА було відомо тільки шість наказів Головного військового штабу (ГВШ) УПА, що охоплюють період 1944–1952 рр. Перших три, а саме: ч. 1/44 від 23.01.1944 р. (вказівки щодо роботи військових штабів), ч. 2/44 від 26.01.1944 р. (про старшинські іменування й інші персональні справи) та ч. 3/44 від 27.01.1944 р. (про встановлення й наділювання військових відзначень), – були надруковані в першому томі «Літопису УПА»¹. Наказ ч. 2/49 від 29.08.1948 р. про часове припинення діяльності всіх підвідділів і штабів УПА з кінцем 1949 р. був розміщений у першому довіднику Петра Содоля «Українська Повстанча Армія, 1943–49»². Наказ ч. 1/51 від 25.07.1951 р. (про підвищення у військових ступенях та нагородження) надруковано у «Військово-історичному альманасі» Центрального музею Збройних Сил України³. Останній опублікований наказ – ч. 5/52 від 14.10.1952 р. про вшанування пам'яті бійців і командирів УПА, які полягли смертю героїв у боротьбі за визволення українського народу, було розміщено в фотоальбомі «Армія безсмертних»⁴. Утім, автор не відкидає можливості, що в цей період були зроблені також окремі публікації інших наказів ГВШ УПА чи їхніх фрагментів.

Серед нещодавно віднайдених у Державному архіві СБУ документів, виявлено 31 наказ ГВШ УПА⁵ періоду від 1944 до 1952 рр., серед яких – шість уже відомих. Якою ж була загальна кількість наказів четвертого організаційно-персонального відділу ГВШ за вказаний період, встановити не вдалося. Серед знайдених документів відсутні накази ч. 1/45 від 25.04.1945 р. та ч. 2/45 від 27.04.1945 р.,

¹ Літопис Української Повстанської Армії. – Торонто, 1989. – Т. 1: Волинь і Полісся: німецька окупація; книга перша: Початки УПА; документи і матеріали. – С. 164–167.

² Содоль П. Українська Повстанча Армія, 1943–49. Довідник. – Нью-Йорк, 1994. – С. 59.

³ Кучерук О. Нововиявлені документи до історії нагород УПА // Військово-історичний альманах. – Київ, 2002. – № 2 (5). – С. 159–160.

⁴ Армія безсмертних. Фотоальбом повстанських світлин / Упор. В. В'ятрович та ін. – Львів, 2002. – С. 13–19.

⁵ Державний архів Служби безпеки України (далі – ДАСБУ). – Ф. 13. – Спр. 376 – Т. 60.

котрі зберігаються в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України⁶. Тут немає також наказу з числом 4/44, який мав би бути виданий між лютим і червнем 1944 р.

Зробивши аналіз віднайдених наказів, можемо ствердити, що найбільше їх було видано 1944 р. – 9 або 10. Точну кількість вказати неможливо, тому що лишається невідомим, чи існував наказ ч. 4/44. У наступних роках кількість наказів за рік коливається від двох до п'яти. По два накази було в 1946, 1950 та 1951 рр. По три – в 1947, 1948 та 1949 рр. Чотири – в 1945 рр. та п'ять – у 1952 р. Кількість наказів за рік залежала не тільки від активності повстанців, але й від тих умов, у яких провадилось штабову документацію. Більшість наказів, а саме 18, складаються з двох частин: номінації (підвищення у військових ступенях) та відзначення (нагородження). Чотири накази були присвячені тільки підвищенню у військових ступенях, один – тільки нагородженню. Також треба зауважити, що накази ГВШ УПА, в яких подається номінація та відзначення, крім наказу ч. 1/45*, склалися на основі постанов Української Головної Визвольної Ради (УГВР). Це пояснюється тим, що винятково цей орган мав право надавати найвищі нагороди УПА й номінувати на ступені від майора до генерала.

Отже, відзначення повстанців найвищими нагородами УПА, а саме Золотим хрестом заслуг, Золотим хрестом бойової заслуги 1-го та 2-го класів і Срібним хрестом заслуги здійснювали наказом ГВШ УПА, який, своєю чергою, складали на основі постанови УГВР. Це стосується практично всіх наказів, котрі складаються як з номінації та нагородження повстанців, так і окремо з нагородження, за винятком наказу ч. 1/45, про що мовилося вище. Для того щоб зрозуміти систему надання бойових нагород УПА, треба звернутися до наказу ч. 3/44. У ньому чітко вказано, що військове відзначення першого ступеня – Золотий хрест бойової заслуги 1-го класу та військове відзначення другого ступеня – Золотий хрест бойової заслуги 2-го класу надає УГВР на внесок Головного командира (ГК) УПА. Те саме сказано і щодо Золотого та Срібного хрестів заслуги, їх теж надає УГВР на внесок ГК УПА. З цього випливає, що процедура виглядала так: ГК УПА отримував від

підлеглих командирів проект до відзначення нагородами вояків УПА і, зробивши зауваження, подавав пропозиції до УГВР. Керівництво УГВР їх розглядало, а відтак подавало в постанові УГВР псевда, і дуже рідко – справжні прізвища, відзначених тільки найвищими нагородами УПА. А вже на основі постанови готували черговий наказ ГВШ УПА.

Розгляньмо процедуру на прикладі Лева Футаля – «Лагідного» та Михайла Дуди – «Громенка». У колекції ім. Петра Потічного є копія документа «Проект до відзначення вояків УПА з В[ідтинка] – «Лемко»⁷, де стоїть власноручний підпис командира Воєнної округи (ВО) 6 «Сян» Мирослава Онишкевича – «Зигмунта»*. Документ потрапив до колекції з Архіву Міністерства безпеки Польщі і складається з таблиці, що має такі позиції: «Ступінь і псевдо», «Функція в УПА», «Проект» (тобто подання до нагородження) та «За що [нагороджений]». 5 лютого 1946 р. Мирослав Онишкевич надіслав «Проект до відзначень» ГК УПА Романові Шухевичу, де запропонував нагородити «сотника-політвиховника «Лагідного» Золотим Хрестом I ступеня та командира відділу «Громенка» Золотим Хрестом II ступеня»**. Роман Шухевич, своєю чергою, подав клопотання до УГВР, яке, на жаль, не збереглося до нашого часу. Відомо, що тоді Роман Шухевич був також головою Генерального секретаріату УГВР та генеральним секретарем Військових справ УГВР, тому його подання могло мати як письмову, так і усну форму. Уже 8 лютого 1946 р. було ухвалено постанову УГВР про надання відзначеним нагород, які запропонував командир Закарзонської ВО 6 «Сян» М. Онишкевич. 15 лютого цього ж року в наказі ч. 1/46 було оголошено про нагородження Лева Футаля – «Лагідного» Золотим хрестом бойової заслуги 1-го класу та Михайла Дуди – «Громенка» Золотим хрестом бойової заслуги 2-го класу⁸. Як згадує відповідальний секретар «Літопису УПА» професор Петро Потічний – «Малий» («Воробчик»), у той час – стрілець сотні «Громенка»: «Нас поставили в каре і перед строем оголосили наказ, в якому вказувалося про нагородження «Лагідного» Золотим хрестом бойової заслуги 1-го класу та

⁷ *The Peter J. Potichty Collection on Insurgency and Counter-Insurgency in Ukraine // Roberts Library, University of Toronto.*

* Командир ВО 6 «Сян» Мирослав Онишкевич мав різні псевда, серед них: «Олег», «Богдан», «Орест» та «Білий». Псевдо «Зигмунт» уживалося порівняно рідко.

** «[...] Золотим Хрестом I ступеня та [...] Золотим Хрестом II ступеня [...]» – так в оригіналі. У цьому випадку в проекті до відзначення не вказано, яким саме Хрестом слід провести нагородження. Також, помилково вжито слово «ступінь» замість «клас».

⁸ ДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376 – Т. 60. – Арк. 251–252.

⁶ Центральный державный архив вищих органів влади України (далі – ЦДАВО України). – Ф. 3838. – Оп. 1. – Спр. 14. – Арк. 26–32.

* «[...] в наказі 1/45 постановова УГВР не є вказана, хоч така мала бути. Беручи до уваги, що у наказі 2/45 подається постановова УГВР від 22 квітня 1945 року, треба припускати, що це також повинно відноситися до наказу 1/45. «Перебийніс» просто забув це вписати» (приватний лист П. Содоля до автора. Нью-Йорк. 16.12.2005 р.).

“Громенка” Золотим хрестом бойової заслуги 2-го класу. Самих нагород не надавали, так як на той час були відсутні нагородні знаки». Отже ми бачимо, що шлях від представлення до високої нагороди і до відзначення в наказі, незважаючи на тяжкі умови підпілля 1946 р., долалося всього за десять днів.

Подібні проекти відзначень краєві командири і далі подавали ГК УПА. В архіві СБУ вдалося відшукати ще одне подання командира ВО 6 «Сян» М. Онишкевича від 28.05.1946 р., цього разу підписане псевдом «Олег». Серед п'яти відзначених тільки одного повстанця – старшого стрільця «Петю» – було представлено «до Золотого хреста II ступеня»*.

У попередньому проекті відзначень М. Онишкевич у колонці «За що» дуже коротко подавав перелік особливих заслуг. Стосовно М. Дуди – «Громенка» було вказано: «За вмиле кермування в[і]д[і]лом мимом ранення. Гляди опер[аційні] звіти під “У[дарник]-2” з 22.10.45 р.»⁹, а стосовно Л. Футали – «Лагідного» ще стисліше: «Гляди залучник-відпис з VIII/45»¹⁰.

У нововиявленому проекті відзначень вказано, що старшого стрільця бойовика РБСБ** «Петю» представлено до відзначення «за те, що в акції на в[ійсько]п[ольське]в[селі] Кузміні 22.X.45 [року] дав доказ своєї відваги. Разом з роем боеків ліквідує вороже кулеметне гніздо та здобуває особисто в рукопашнім бою кулемета. Зводить сам особисто нерівний бій з в[ійськом]п[ольським] та вбиває з “півкрісівки” 12 п[ольських] вояків. З акції виходить разом з боеківками цілими. Серія ворожого кулемета пошарпала йому блюзу, светер і попарила шкіру. 24.X.45 [року] з 3 боеківками стрічає групу в[ійська]п[ольського], в числі 20 осіб, з якими зводить бій та вбиває 5 вояків групи в[ійська]п[ольського] 29.IX.45 [року] в часі палення доколичних сіл Бірчі, вмילו провадить чоту СКВ*** та БСБ**** двічі відкидаючи ворога з його бункрів»¹¹. Серед виявлених наказів ГВШ УПА не вдалося відшукати того, який би стосувався старшого

* «[...] Золотим Хрестом II ступеня [...]» – так в оригіналі. У цьому проекті до відзначення також не вказано, яким саме Хрестом провести нагородження. Слово «ступінь» теж помилково вжито замість слова «клас».

⁹ The Peter J. Potichtuj Collection on Insurgency and Counter-Insurgency in Ukraine.

¹⁰ Там само. Інформацію щодо залучника – відпису див.: Літопис Української Повстанської Армії. – Торонто–Львів, 2001. – Т. 33: Тактичний відтинок УПА 26-й «Лемко»: Лемківщина і Перемищина (Документи і матеріали). – С. 446–448.

** РБСБ – районна бойка Служби безпеки (СБ).

*** СКВ – самооборонні куцові відділи.

**** БСБ – бойка СБ.

¹¹ ДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376 – Т. 47. – Арк. 6.

стрільця «Петі», нагородженого Золотим хрестом бойової заслуги 2-го класу. Це свідчить про те, що подання або не дійшло до ГК УПА, або заслуги старшого стрільця «Петі» не було визнано достатніми для нагородження бойовою нагородою УПА такого високого класу.

Керівництво ОУН і військове керівництво УПА весь час удосконалювало нагородну систему УПА. Про це свідчить наступний документ – лист від 1 жовтня 1946 р. за підписом Ярослава Мельника – «Роберта»¹², Крайового провідника ОУН Карпатського краю до «Нечая»*, де наведено зразок проекту-подання для внесення кандидатів на відзначення нагородами УПА. Тут ми бачимо чітко розроблений зразок проекту до подання з інформативними колонками: «Псевдо кандидата», «Функційне становище», «Округа або к[оманда] В[і]д[тин]ка», «Пропозиція відзнач[ення]», «Факти особливих заслуг». Одночасно цим документом керівництво ОУН прирівнювало членів ОУН до вояків УПА при відзначенні нагородами.

Незважаючи на те, що керівництво розробило зразок проекту-подання, краєві командири і далі складали їх у довільній формі. В архіві СБУ вдалося відшукати «Лист учасників УПА та членів революційного підпілля, яких пропонується нагородити», поданий у липні 1950 р. та підписаний невстановленим командиром із псевдом «Харчук». Із двадцяти кандидатів тільки одного повстанця – старшого вістуна «Дуба» – було представлено до Золотого хреста бойової заслуги (без зазначення класу нагороди).

Ось як це подано в клопотанні: «Сл[авної]п[ам'яті]ст[арший]віст[ун] ДУБ, літ около 40, від 1944 р[оку] був командиром СКВ в районі Большівці, згинув по геройські 1947 р[оку]. Під його командою СКВ звів цілий ряд переможних боїв з переважаючими силами большевиків, здобув три ППС, кілька кулеметів, пістолетів та іншу зброю та військовий виряд. Найголовніший його бій був в 1945 р[оці], в якому сл[авної]п[ам'яті]Дуб зі своїм СКВ (около 30 осіб) розгромив роту «Рубахи» з р[айо]ну Підгайці, здобуваючи при тому три ППС та іншу зброю, а також три осідлані коні. В тому бою СКВ не мав жодних втрат. По геройськи пробився сл[авної]п[ам'яті]Дуб з криївки, яку були обложили 6 большевиків. В криївці був Дуб з двома боеківками. Большевики відкрили вхід та почали кричати щоб

¹² ДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376 – Т. 47. – Арк. 12.

* Лист «Роберта» адресований одному з безпосередніх підлеглих теренових провідників. На той час у крайового провідника ОУН Карпатського краю дійсно був безпосередній підлеглий «Нечай» – окружний провідник Дрогобиччини Іван Лаврів (приватний лист В. Мороза до автора. Львів. 01.09.2003 р.).

ті виходили. Дуб моментально укладає план виходу. Одного посилає на гору, нібито він здався. Коли цей виліз і трьох більшовиків зайнялося коло нього, щоб його зв'язати, тоді вискакує сам Дуб з автоматом і дає чергу по тих більшовиках. Большевики почали втікати. Тоді цей, що його вязали, схопив від одного з большевиків ППШ і відкрив вогонь по більшовиках, що були на боці на стійці з кулеметом. В міжчасі вискакує третій і теж відкрив вогонь по большевикам. У висліді трьох большевиків було вбитих, а іншим трьом вдалося втечи мабуть пораненими. Підпільники здобули 1 кулемет, 1 ППШ та 1 кріс і наган і навіть ніхто з них не був ранений»¹³.

Це подання дійшло до командування УПА, і в наказі ч. 2/50 від 30.07.1950 р. серед нагороджених Золотим хрестом бойової заслуги 1-го класу було вказано старшого вістуна «Дуба». Враховуючи, що «Лист учасників УПА та членів революційного підпілля, яких пропонується нагородити» був датований липнем 1950 р. (не вказано, якого саме дня), рішення УГВР про нагородження – 25 липня цього ж року, а наказ ГВШ УПА – 30 липня, можна стверджувати, що від представлення до оголошення в наказі про відзначення минуло не більше 25 днів. Це вказує на те, з якою відповідальністю ставилося командування УПА, а зокрема ГК УПА Василь Кук, до своєчасного відзначення повстанців бойовими нагородами.

Аналізуючи списки нагороджених Золотим хрестом заслуги (зведено в Таблиці № 1), вдалося встановити, що згідно з виявленими наказами четвертого організаційно-персонального відділу ГВШ УПА цією найвищою нагородою було відзначено тільки 31 повстанця. Їхнє нагородження проведено, починаючи від 11.10.1945 р. (наказ ч. 4/45). Першим Лицарем у списку відзначених Золотим хрестом заслуги, згідно з цим наказом, підписаним ГК УПА Романом Шухевичем – «Тарасом Чупринкою», стоїть Микола Козак – «Смок», крайовий референт СБ Північно-Західних Українських Земель (ПЗУЗ), майор СБ*. Наступна нагороджена – Олена Мостович – «Верба», організатор і керівник Українського

Червоного хреста на ПЗУЗ, член крайового проводу ОУН ПЗУЗ*. Останнім у кагорті Лицарів, нагороджених Золотим хрестом заслуги, згідно з наказом ч. 3/52 від 12.10.1952 р., підписаним останнім ГК УПА Василем Куком – «Василем Ковалем», опинився Яків Бусел – «Київський», заступник командира групи УПА-«Північ», начальник шостою політвиховного відділу Крайового військового штабу (КВШ), підполковник**.

Відзначення Головного Командира УПА Романа Шухевича Золотим хрестом заслуги відбулося згідно з постановою УГВР від 07.07.1950 р.¹⁴. У цьому випадку, як виняток, наказу ГВШ УПА на його нагородження не було. Це пов'язано з тим, що Роман Шухевич загинув 05.03.1950 р., а Василь Кук був призначений ГК УПА 08.07.1950 р., а отже протягом чотирьох місяців в умовах підпілля проходило відновлення та реорганізація діяльності ГВШ УПА. Тому наступне число наказу (1/50) підписав останній ГК УПА Василь Кук аж 28.07.1950 р.

Серед Лицарів, нагороджених Золотим хрестом заслуги не вдалось ідентифікувати лише одного повстанця – «Ата». Відомо тільки, що він мав ранг поручника-політвиховника, був окружним провідником ОУН на північній Рівненщині та заступником провідника Рівненської області Анатолія Маєвського – «Уліяна»¹⁵.

Серед повстанців, нагороджених Золотим хрестом заслуги, шестеро мали ранг генерала, чотирнадцятеро – ранг старшин, одинадцятьтеро військових ступенів не мало. Згідно з наказом ч. 3/44, «за особливу працю для Українських Збройних Сил військові і

* Мостович Олена – «Верба» (1915(?) – 13.02.1945). Народилася в с. Малин Млинівського р-ну Рівненської області. Зрідини священника Української автокефальної православної церкви. Провідниця жіночої сітки ОУН на ПЗУЗ (1941–1943), організатор і керівник УЧХ на ПЗУЗ, член крайового проводу ОУН ПЗУЗ (1943–1945), довірена особа Д. Клячківського. Загинула біля с. Оржів Рівненського р-ну Рівненської обл. в бою зі спецгрупою НКВД. Посмертно нагороджена УГВР Золотим хрестом заслуги.

** Яків Бусел – «Київський» («Галина», «Дніпровий», «Шахтар»; 1910(?) – 15.09.1945). Народився в м. Клевани Рівненської обл. Член ОУН, організаційний референт Крайової ексекутиви (КЕ) ПЗУЗ (1935–1937), кількарізний в'язень польських тюрем, член осередку пропаганди ОУН у Кракові (1940–1941), керівник крайової референтури пропаганди та редактор усіх підпільних видань на ПЗУЗ (1941–1944), начальник політвиховного відділу КВШ групи УПА-«Північ» (1943–1944), заступник крайового провідника ПЗУЗ та заступник крайового командира групи УПА-«Північ» (1944), начальник політвиховного відділу ГВШ УПА (1944–1945). Загинув у с. Бишки Козівського р-ну Тернопільської обл. в бою з підрозділом Внутрішніх фійськ (ВВ) НКВД.

¹⁴ ДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376 – Т. 60. – Арк. 179.

¹⁵ Літопис УПА. Нова серія. – Київ–Торонто, 2006. – Т. 8: Волинь, Полісся, Поділля: УПА та запілля 1944–1946. Документи і матеріали. – С. 47.

¹³ ДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376 – Т. 61. – Арк. 73–77.

* Козак Микола – «Смок» («Вівчар», «Чупринка», «Богдан», «Петро»; 1914–08.02.1949). Народився в с. Рахія Долинського р-ну Івано-Франківської обл. Член ОУН від 1934 р., політичний в'язень польських тюрем (1937–1939), повітовий провідник ОУН на Лемківщині (1940–1941), член похідних груп ОУН (літо 1941), окружний провідник ОУН у Хмельницькій області (1941–1942), організаційний референт і обласний провідник ОУН Вінницької області (1942–1943), крайовий референт СБ Осередньо-Східних Українських земель (ОСУЗ) (1944), крайовий референт СБ ПЗУЗ (1945), крайовий провідник ОУН ПЗУЗ (1948–1949). Майор СБ. Загинув біля с. Пітушків Млинівського р-ну Рівненської обл. у бою зі спецгрупою МГБ.

цивільні особи можуть одержати військове відзначення – Хрест Заслуги відповідної кляси»¹⁶. Отже, це вказує на те, що Хрестами заслуги нагороджували всіх активних учасників національно-визвольної боротьби, незалежно від того, чи були вони військовиками, чи цивільними.

Золотий хрест заслуги надавали повстанцям у виняткових випадках. Порівняно з іншими нагородами УПА, це відзначення отримала невелика кількість повстанців. ГК УПА Роман Шухевич за шість років відзначив Золотим хрестом заслуги всього чотирнадцять повстанців, останній Головний командир УПА Василь Кук за три роки – шістнадцять. Р. Шухевич отримав цю нагороду посмертно, згідно з постановою УГВР від 1950 р. За роками кількість нагороджених була такою: 1945 р. – 8 нагород, 1946 – 4, 1947 – 1, 1949 – 1, 1950 – 4, 1951 – 5, 1952 – 8. Останнє нагородження, згідно з наказом ч. 3/52 від 12.10.1952 р., було приурочено святкуванню десятиріччя УПА. За цим наказом п'ятеро вищих командирів УПА – Яків Бусел, Ростислав Волошин, Дмитро Грицай, Дмитро Клячківський та Дмитро Маївський – отримали Золотого хреста заслуги посмертно. Цю ж нагороду було надано Івану Климову за значний внесок у розвиток визвольного руху до 1942 р.

Згідно з наказами четвертого організаційно-персонального відділу ГВШ УПА, Золотим хрестом бойової заслуги 1-го класу було відзначено 40 повстанців (Таблиця № 2). Треба зауважити, що саме цією нагородою в УПА було проведено найперше нагородження. Згідно з наказом ч. 1/45 від 25.04.1945 р., першими Лицарями нагород УПА стали хорунжий Дмитро Карпенко – «Яструб», командир куреня «Верховинці» ВО 3 Лисоня* та хорунжий Дмитро Пелип – «Євшан», командир куреня «Галайда» ВО 2 «Буг»**. Останній Лицар, нагороджений Золотим хрестом бойової заслуги 1-го класу, згідно зі святковим наказом ч. 3/52, – це

майор Василь Процюк – «Кропива», шеф КВШ групи УПА-«Південь»*.

Відзначення ГК УПА Романа Шухевича Золотим хрестом бойової заслуги 1-го класу також відбулося згідно з постановою УГВР від 07.07.1950 р.¹⁷. І в цьому випадку, як виняток, наказу ГВШ УПА на його нагородження не було. Тільки Р. Шухевич, як ГК УПА, посмертно отримав за одною постановою УГВР дві найвищі нагороди УПА – Золотий хрест заслуги та Золотий хрест бойової заслуги 1-го класу.

Серед сорока нагороджених Золотим хрестом бойової заслуги 1-го класу вдалось ідентифікувати тільки 23 повстанців. Така невелика кількість ідентифікованих пов'язана з тим, що цією нагородою відзначено не лише вищий старшинський склад УПА, а й підстаршинський. Якщо прізвища та імена відомих повстанських командирів були знані широкому загалові, то підстаршинський склад УПА був відомий здебільшого за псевдами, чого вимагала суворона конспірація.

З-поміж сорока повстанців, нагороджених Золотим хрестом бойової заслуги 1-го класу, один (Р. Шухевич) мав звання генерала, 23 – старшинські, 8 – підстаршинські, а звань 8 повстанців не встановлено («А», «Журавель» – «Костя», «Лилик», «Максим» – «Сухий», «Ромко», «Тарас», «Ярко» та «Ярошенко»). З огляду на те, що це були члени підпілля та СБ, військових ступенів вони могли і не мати.

Згідно з наказом ч. 3/44 Золотий хрест бойової заслуги 1-го класу міг «одержати кожний вояк УПА без різниці в ранзі і функції за бойові заслуги під час своєї служби в рядах УПА»¹⁸. Це доводить, що Хрести бойової заслуги надавали до червня 1947 р. винятково військовикам. У наказі ч. 1/47 від 05.06.1947 р. вже вказано: «[...] з огляду на це, що багато членів ОУН та інших цивільних осіб, що беруть чинну участь в українським визвольно-революційнім русі, відзначилося героїзмом в боях, та повною посвятою в праці для визвольної справи, рішенням УГВР від дня 30.[0]5.47 р. поширю-

¹⁶ Літопис Української Повстанської Армії. – Т. 1. – С. 165.

* Карпенко Дмитро – «Яструб» (1917 – 17.12.1944). Народився в Полтавській обл. Стрілець у курені УНС «Гайдамаки» (серпень 1943), командир сотні «Сіромани» ВО «Лисоня» (початок 1944), командир куреня ВО «Лисоня» (вересень 1944). Загинув під час нападу на районний центр Нові Стрільця Жидачівського р-ну Львівської обл.

** Пелип Дмитро – «Євшан» (1910 – 07.11.1944). Народився в с. Голо-Равське (нині Равське) Жовківського р-ну Львівської обл. Член ОУН, організатор та командир боївки в околиці Рави-Руської (1943), командир сотні «Галайда» ВО 2 «Буг» (від квітня 1944), командир куреня (від серпня 1944), підвищений ГВШ до хорунжого (01.10.1944), підвищений ГВШ до поручника (15.10.1944). Важко поранений у бою (04.11.1944), помер від ран біля с. Яструбичі Радехівського р-ну Львівської обл.

* Процюк Василь – «Кропива» (1914 – 13.05.1944). Народився в с. Городиловичі Сокальського р-ну Львівської обл. З родини селян. Член ОУН, командир сотні кременецького куреня (весна 1943), начальник вишкільного відділу штаб ВО «Богун» (листопад 1943), командир оперативної групи «Схід» групи УПА-«Південь» (від лютого 1944), заступник командира та шеф КВШ групи УПА-«Південь», член крайового проводу ОУН ОСУЗ (від березня 1944). Загинув у с. Кордишів Шумського р-ну Тернопільської обл. в бою з підрозділом ВВ НКВД.

¹⁷ ДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376 – Т. 60. – Арк. 179.

¹⁸ Літопис Української Повстанської Армії. – Т. 1. – С. 165.

ється надавання усіх відзначень УПА теж на ці особи»¹⁹. Після цього наказу бойовими нагородами УПА стали відзначати і військовиків, і цивільних осіб, що теж простежується в наступних наказах ГВШ.

Золотий хрест бойової заслуги 1-го класу надавали повстанцям, як і Золотий хрест заслуги, у виняткових випадках. ГК УПА Роман Шухевич за шість років відзначив цією нагородою всього 12 повстанців, останній ГК УПА Василь Кук за три роки – 22 повстанців. ГК УПА Роман Шухевич отримав цю нагороду посмертно за постановою УГВР від 1950 р. За роками кількість нагороджених була такою: 1945 р. – 7 нагород, 1946 – 4, 1947 – 1, 1948 – 5, 1949 – 3, 1950 – 9, 1951 – 6, 1952 – 7. Троє повстанців, а саме Василь Процюк – «Кропива», Микола Свистун – «Ясен»* та Іван Хома – «Богдан»** були нагороджені двічі. Перший Золотий хрест бойової заслуги 1-го класу Василь Процюк – «Кропива» та Микола Свистун – «Ясен» отримали згідно з наказу ч. 4/45 від 11.10.1945 р., підписаним Романом Шухевичем. Другий – згідно з наказом ч. 3/52, підписаним останнім ГК УПА Василем Куком. Можливо, при складенні наказу ч. 3/52 ГК УПА Василеві Куку не було відомо про наказ ч. 4/45, і це привело до подвійного нагородження. Також треба мати на увазі, що за попередні визначні заслуги у боротьбі за незалежність України Василь Процюк – «Кропива» та Микола Свистун – «Ясен» були нагороджені вдруге в святочному наказі ч. 3/52 до десятиліття УПА.

Що ж до подвійного нагородження Золотим хрестом бойової заслуги 1-го класу третього повстанця, Івана Хоми – «Богдана», жодних сумнівів немає. Першого Золотого хреста бойової заслуги 1-го класу йому було надано за те, що як заступник провідника кур'єрської групи УГВР у листопаді 1949 р. він прибув до Західної Німеччини з кур'єрською поштою, а в травні 1950 р. успішно десантувався в Україні зі зворотньою поштою від Закордонного представництва УГВР до УГВР та Проводу ОУН. У серпні цього ж

року Петро Федун – «Полтава» відправив його кур'єром на Захід. Івана Хома успішно перетнув чотири кордони і в жовтні 1950 р. доставив пошту, за що був нагороджений повторно.

При складенні Таблиці № 2 виникло питання стосовно ідентифікації особи «Максима». Таке псевдо мали Іван Литвинчук – крайовий командир групи УПА-«Північ» та Роман Кравчук – заступник провідника ОУН на ПЗУЗ. У таблиці було вирішено подати Романа Кравчука на основі того, що в наказі ч. 1/52 від 20.06.1952 р. Золотим хрестом заслуги нагороджено двох повстанців – полковника «Полтаву» та полковника «Максима». Відомо, що Петро Федун – «Полтава» та Роман Кравчук – «Максим» загинули в один день (22.12.1951 р.) в одному (Рогатинському) районі Івано-Франківської області. Тому вірогідно, що названий у наказі полковник «Максим» – це Роман Кравчук.

Останнє нагородження Золотим хрестом бойової заслуги 1-го класу (наказом ч. 3/52) було приурочено до святкування десятиріччя УПА. За цим наказом п'ятеро перших командирів УПА – Василь Івахів, Сергій Качинський, Дмитро Корінець, Василь Процюк та Микола Свистун – отримали нагороду посмертно.

Аналізуючи дані щодо нагороджених Золотим хрестом бойової заслуги 2-го класу (Таблиця № 3), ми встановили, що згідно з наказом ГВШ УПА ним нагороджено 32 повстанців. Треба зауважити, що цією нагородою відзначили на 8 повстанців менше, ніж Золотим хрестом бойової заслуги 1-го класу, хоч вона й нижча за класом. За наказом ч. 1/45 від 25.04.1945 р. першими Лицарями Золотого хреста бойової заслуги 2-го класу стали майор Федір Польовий – «Поль», командир старшинської школи «Олені» групи УПА-«Захід»* та поручник Іван Бутковський – «Гуцул», командир ВО 4 «Говерля» групи УПА-«Захід»**. Останній Лицар Золотого

¹⁹ ДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376 – Т. 60. – Арк. 254 – 254 зв.

* Свистун Микола – «Ясен» (1912 – 08.12.1944). Народився в с. Одрове Радехівського р-ну Львівської обл. Член УВО (від 1928), ОУН (від 1929), політичний в'язень польських тюрем (1930, 1933–1936, 1939), командир куреня УПА на ПЗУЗ (1943), оперативний старшина КВШ групи УПА-«Південь» (1944), головний командувач Гурбенського бою (24.04.1944), заступник командира та шеф КВШ групи УПА-«Південь» (від травня 1944). Через зраду місця постою загинув під час бою в Обгівському лісі Здолбунівського р-ну Рівненської обл., стріляючи до останніх набоїв, а важко ранений в ноги розірвав себе гранатою.

** Хома Іван – «Богдан» (21.12.1920–27.06.1975). Народився в с. Малковичі Городецького р-ну Львівської обл. З родини селян. Член Юнацтва ОУН (від 1938), референт СБ Самбірського р-ну (1945–1948), заступник провідника кур'єрської групи УГВР на Захід (1949). Помер у Нью-Йорку, США.

* Польовий Федір – «Поль» (1913 – 15.10.1944), Народився на Кременеччині Тернопільської обл. Командир підстаршинської школи (літо 1943), начальник вишкільного відділу КВШ групи УПА-«Північ» (від серпня 1943), командир старшинської школи «Лісові чорти» (від жовтня 1943), командир куреня старшинської школи «Олені» (від квітня 1944). Загинув біля с. Ліпа Долинського р-ну Івано-Франківської обл. в бою з частинами військ НКВД.

** Бутковський Іван – «Гуцул» (02.05.1910 – 05.07.1967). Народився в Сколе Львівської обл. Член УВО та ОУН, політв'язень польських тюрем, командир сотні Карпатської Січі (1938–1939) в ранзі хорунжого, командир вишкільного куреня «Чорні чорти» Української народної самооборони (від листопада 1943), командир Станіславівської ВО 4 групи УПА-«Захід» (від січня 1944). Звільнений через поранення та висланий на лікування за кордон (липень 1944). У Мюнхені організує військовий центр при ЗП УГВР, очолює місію УПА при ЗП УГВР (від 1945). Підвищений УГВР до підполковника. Помер в Мюнхені, Німеччина.

хреста бойової заслуги 2-го класу, згідно з наказом ч. 2/51 від 20.10.1951, – вістун Ігор Чипіль – «Орест», референт пропаганди Турківського району Дрогобицької округи ОУН*.

З-поміж 32 нагороджених Золотим хрестом бойової заслуги 2-го класу вдалось ідентифікувати 23 повстанців. 9 повстанців лишаються не встановленими. Оскільки «Кармелюк» був членом збройного підпілля Подільського краю, не виключено, що військового звання він не мав. Серед 32 нагороджених повстанців 24 мали старшинські звання, 7 – підстаршинські та один, «Кармелюк», напевно, не мав військового ступеня.

Золотим хрестом бойової заслуги 2-го класу, як і Золотим хрестом бойової заслуги 1-го класу, відзначали повстанців у виняткових випадках. ГК УПА Роман Шухевич надав цю нагороду всього 28 повстанцям, ГК Василь Кук – 4 повстанцям. За роками кількість нагороджених була такою: 1945 р. – 15 нагород, 1946 – 6, 1948 – 5, 1949 – 2, 1950 – 2, 1951 – 2.

У приватному архіві дослідника національно-визвольного руху Петра Содоля (Нью-Йорк, США) зберігається наказ ч. 1/50 від 28.07.1950 р., який через кур'єрську пошту потрапив на Захід. Цікавим у цьому машинописному наказі є власноручне виправлення, вірогідно, рукою ГК УПА Василя Кука. Тут вказано двох нагороджених Золотим хрестом бойової заслуги 2-го класу: булавного Миколу Тхора – «Шварного» та булавного Дмитра Хомика – «Рибалку». До них чорнилом дописаний старший булавний «Мак», можливо, з почту командира Тактичного відтинка «Маківка», які попередні повстанці. До цього часу не вдалося знайти підтвердження про нагородження булавного «Мака» ні серед постанов УГВР, ні серед спогадів повстанців. Тому це питання лишається відкритим для дальших досліджень.

Представлень до нагород вищих класів, а саме Золотого Хреста заслуги та Золотих Хрестів бойової заслуги 1-го та 2-го класів, було зроблено дуже мало. Від часу введення нагород наказом ч. 3/44 від 27.01.1944 р. і до останнього наказу з нагородженнями ч. 3/52 від 12.10.1952 р., тобто протягом майже восьми років, Золотим хрестом заслуги було відзначено 31 повстанця, Золотим хрестом бойової заслуги 1-го класу – 40 повстанців, а Золотим хрестом бойової заслуги 2-го класу – 32. Отже, на сьогодні вдалося встановити, що тільки 103 Лицарі повстанської армії за вісім років активної

боротьби за незалежність України були нагороджені найвищими нагородами УПА – Золотим хрестом заслуги та Золотими хрестами бойової заслуги 1-го та 2-го класів. Така мала кількість відзначених свідчить про високий статус повстанських нагород. Треба зауважити, що після 1952 р. жодними бойовими нагородами УПА, ні в Україні, ні за кордоном не нагороджували.

Автор сподівається, що в подальшому таблиці, наведені в цій статті, допоможуть ідентифікувати повстанців, відзначених найвищими нагородами УПА. Наразі зі 103 нагороджених встановлено прізвища 76 повстанців, тобто 74% від загальної кількості.

Щоб мати вичерпну інформацію про формування нагородної системи УПА, необхідно провести подібне дослідження також щодо нагороджених Срібними та Бронзовими хрестами. Зрозуміло, що цими нагородами відзначали здебільшого повстанців, які мали підстаршинські і рядові військові ступені, а також цивільних осіб. Тому тут ідентифікація невідомих повстанців є справою проблематичнішою.

Р. С. Автор буде вдячний за будь-які уточнення та доповнення до наведених таблиць, які можна надсилати на адресу редакції.

* Інформацію отримано від дослідника національно-визвольного руху П. Содоля (Нью-Йорк, США).

Табл. 1. Відзначені Золотим хрестом заслуги

№	Прізвище та імена	Псевдо	Посада
1	Арсенич Микола	«Михайло», «Григор», «Березовський»	член Головного Командування УПА і Проводу ОУН
2		«Ат»	окружний провідник ОУН на північній Рівенщині
3	Бей Василь	Улас», «Титар», «Василенко»	провідник ОУН ОСУЗ, член Проводу ОУН
4	Бусел Яків	«Галина», «Київський»	член Головного Командування УПА і Проводу ОУН
5	Ваврук Василь	«Ватюга», «Стрункий»	начальник політвиховного відділу ВО «Буг», крайовий референт пропаганди Львівського краю
6	Волошин Ростислав	«Горбенко», «Павленко»	комендант заплілля УПА на ПЗУЗ, генеральний секретар внутрішніх справ УГВР, член Бюро Проводу ОУН
7	Галаса Василь	«Савченко», «Щербаченко»	крайовий командир УПА-Північ, провідник ОУН ПЗУЗ, член Проводу ОУН,
8	Гриньох Іван	«Герасимовський» «Всеволод»	віце-президент УГВР, член Головної Ради ОУН
9	Грицай Дмитро	«Перебийніс», «Палій»	шеф ГВШ УПА, член УГВР і Проводу ОУН
10	Денищук Олександр	«Матрос», «Свирид»	комендант Рівненського надрайонного заплілля ВО «Богун»
11	Дяків Осип	«Горновий», «Осипенко», «Артем»	командир ВО «Буг», заступник голови ГС УГВР, член Проводу ОУН
12	Затовканюк Сильвестр	«Пташка»	командир заплілля ВО «Богун» УПА-Північ
13	Климів Іван	«Легенда»	член Проводу ОУН
14	Клячківський Дмитро	«Клим Савур», «Охрім»	командир УПА-Північ, член Проводу ОУН
15	Козак Микола	«Смок», «Вівчар»	крайовий референт СБ ПЗУЗ, заступник крайового провідника ОУН ПЗУЗ
16	Козяр Анатолій	«Гарасим»	організаційний референт Західного краю «Дніпро»
17	Кук Василь	«Коваль», «Леміш»	Головний Командир УПА, голова ГС УГВР, голова Проводу ОУН на ПЗУЗ
18	Лебедь Микола	«Рубан», «Ярополк»	генеральний секретар закордонних справ УГВР, голова Головної Ради ОУН
19	Литвинчук Іван	«Максим»	крайовий командир УПА-Північ
20	Маєвський Анатолій	«Уліян», «Іліян»	заступник крайового провідника ОУН ПЗУЗ
21	Маївський Дмитро	«Тарас», «Косар»	начальник політвиховного відділу ГС УПА, член Бюро Проводу ОУН
22	Макар Василь	«Безрідний», «Сіроманець»	крайовий референт СБ ПЗУЗ
23	Мельник Ярослав	«Роберт»	крайовий провідник ОУН Карпатського краю
24	Мостович Олена	«Верба»	організатор і керівник УЧХ на ПЗУЗ, член крайового проводу ОУН ПЗУЗ
25	Несторук Євген	«Крилатий»	УПА –Північ

Звання	УГВР	ГВШ/ГК	Джерело	№
генерал СБ	08.02.1946	ч. 1/46 від 15.02.1946	Т. 60. – Арк. 251–252*	1
поручник-політвиховник	15.06.1952	ч. 1/52 від 20.06.1952	Т. 60. – Арк. 279–280	2
	25.07.1950	ч. 2/50 від 30.07.1950	Т. 60. – Арк. 274–275	3
підполковник-політвиховник	11.10.1952	ч. 3/52 від 12.10.1952	Т. 60. – Арк. 281–282	4
майор-політвиховник	08.02.1946	ч. 1/46 від 15.02.1946	Т. 60. – Арк. 251–252	5
полковник-політвиховник	11.10.1952	ч. 3/52 від 12.10.1952	Т. 60. – Арк. 281–282	6
полковник-політвиховник	25.07.1950	ч. 2/50 від 30.07.1950	Т. 60. – Арк. 274–275	7
	20.10.1951	ч. 2/51 від 20.10.1951	Т. 60. – Арк. 277–278	8
генерал-хорунжий	11.10.1952	ч. 3/52 від 12.10.1952	Т. 60. – Арк. 281–282	9
	08.10.1945	ч. 4/45 від 11.10.1945	Т. 60. – Арк. 243–245	10
підполковник-політвиховник	01.10.1950	ч. 1/51 від 25.07.1951	Т. 60. – Арк. 276	11
хорунжий	08.10.1945	ч. 4/45 від 11.10.1945	Т. 60. – Арк. 243–245	12
генерал-політвиховник	11.10.1952	ч. 3/52 від 12.10.1952	Т. 60. – Арк. 281–282	13
полковник	11.10.1952	ч. 3/52 від 12.10.1952	Т. 60. – Арк. 281–282	14
майор СБ	08.10.1945	ч. 4/45 від 11.10.1945	Т. 60. – Арк. 243–245	15
	08.10.1945	ч. 4/45 від 11.10.1945	Т. 60. – Арк. 243–245	16
генерал-хорунжий	26.08.1949	ч. 3/49 від 15.10.1949	Т. 60. – Арк. 272	17
	20.10.1951	ч. 2/51 від 20.10.1951	Т. 60. – Арк. 277–278	18
полковник	25.07.1950	ч. 2/50 від 30.07.1950	Т. 60. – Арк. 274–275	19
	15.06.1952	ч. 1/52 від 20.06.1952	Т. 60. – Арк. 279–280	20
генерал-політвиховник	11.10.1952	ч. 3/52 від 12.10.1952	Т. 60. – Арк. 281–282	21
	08.10.1945	ч. 4/45 від 11.10.1945	Т. 60. – Арк. 243–245	22
майор-політвиховник	30.05.1947	ч. 1/47 від 05.06.1947	Т. 60. – Арк. 254–254 зв.	23
	08.10.1945	ч. 4/45 від 11.10.1945	Т. 60. – Арк. 243–245	24
	08.10.1945	ч. 4/45 від 11.10.1945	Т. 60. – Арк. 243–245	25

* Тут і далі покликання на: ДА СБ України. – Ф. 13. – Спр. 376.

26	Присяжнюк Олекса	«Мітла», «Макар»	начальник контррозвідки КВШ УПА-Північ, референт СБ, член крайового проводу ОУН ПЗУЗ,
27	Слюзар Дмитро	«Арпад», «Золотар»	крайовий провідник ОУН Львівського краю
28	Старух Ярослав	«Стяг», «Ярлан», «Стояр»	член Проводу ОУН, провідник Закерзонського краю
29	Стецько Ярослав	«Карбович»	голова Українського Державного Правління, член Проводу ОУН
30	Федун Петро	«Волянський», «Полтава»	начальник політвиховного відділу ГК УПА, заступник голови ГС УГВР, член Проводу ОУН
31	Шухевич Роман	«Тарас Чупринка», «Тур»	Головний Командир УПА, голова генерального секретаріату УГВР, голова Проводу ОУН на українських землях

	08.10.1945	ч. 4/45 від 11.10.1945	Т. 60. – Арк. 243–245	26
майор-політвиховник	08.02.1946	ч. 1/46 від 15.02.1946	Т. 60. – Арк. 251–252	27
полковник-політвиховник	07.10.1946	ч. 2/46 від 10.10.1946	Т. 60. – Арк. 253	28
	20.10.1951	ч. 2/51 від 20.10.1951	Т. 60. – Арк. 277–278	29
майор-політвиховник	01.10.1950	ч. 1/51 від 25.07.1951	Т. 5. – Арк. 276	30
генерал-хорунжий	Постанова УГВР п. 1	б/н від 07.07.1950	Т. 60. – Т. 5. – Арк. 179	31

Табл. 2. Відзначені Золотим хрестом бойової заслуги 1-го класу

№	Прізвище та імена	Псевдо	Посада
1		«А»	член збройного підпілля Городоцької округи ОУН Львівського краю*
2	Андрусак Василь	«Грегіт», «Різун»	командир ТВ «Чорний Ліс» ВО «Говерля»
3	Василяшко Василь	«Перемога»	командир ТВ «Клімів» ВО «Буг»
4		«Грань»	чотовий сотні «Ударник 5» ВО «Сян»
5	Дуда Михайло	«Громенко»	командир сотні «Ударник 2» ВО «Сян», пізніше – кур'єр Мисії УПА ЗП УГВР
6		«Дуб»	член збройного підпілля Львівського краю*
7		«Дубовий», «Дмитро»	командир сотні УПА-Північ в 1944–1945 роках, пізніше член підпілля, ймовірно, в Західному краю ПЗУЗ*
8		«Журавель», «Костя»	районний провідник на ПЗУЗ*
9		«Зайчик»	ройовий сотні «Ударник 5» ВО «Сян»
10		«Заревич Р.»	член ЗП УГВР
11	Івахів Василь	«Сом», «Сонар», «Рос»	перший командир УПА на ПЗУЗ
12	Карпенко Дмитро	«Яструб»	командир куреня «Сіроманці» («Верховинці») ВО «Лисоня»
13	Качинський Сергій	«Остап»	організатор перших відділів УПА
14		«Кірам»	член збройного підпілля Львівського краю*
15	Клячківський Дмитро	«Охрім», «Савур»	командир УПА-Північ, член ГВШ УПА, член Проводу ОУН
16	Кобиць Іван	«Мазепа»	командир сотні у ВО «Турів» УПА-Північ
17		«Комар»	кур'єр ГК УПА
18	Корінець Дмитро	«Бористен»	шеф штабу ВО «Заграва»
19	Кравчук Роман	«Максим»	крайовий провідник ОУН ЗУЗ, член Проводу ОУН
20		«Лилик»	член підпілля Стрийського надрайону Дрогобицької округи ОУН*

* Інформацію отримано від дослідника національно-визвольного руху П. Содоля (Нью-Йорк, США).

Звання	УГВР	ГВШ/ГК	Джерело та інше	№
	04.05.1949	ч. 1/49 від 07.05.1949	*Т. 60. – Арк. 270	1
полковник	07.10.1946	ч. 2/46 від 10.10.1946	Т. 60. – Арк. 253	2
сотник	08.02.1946	ч. 1/46 від 15.02.1946	Т. 60. – Арк. 251–252	3
хорунжий	23.08.1948	ч. 2/48 від 02.09.1948	Т. 60. – Арк. 264–265	4
сотник	20.07.1950	ч. 1/50 від 28.07.1950	Т. 60. – Арк. 273	5
старший вистун	25.07.1950	ч. 2/50 від 30.07.1950	Т. 60. – Арк. 274–275	6
старший булавний	16.10.1948	ч. 3/48 від 23.10.1948	Т. 60. – Арк. 267–269	7
	25.07.1950	ч. 2/50 від 30.07.1950	Т. 60. – Арк. 274–275	8
старший вистун	23.08.1948	ч. 2/48 від 02.09.1948	Т. 60. – Арк. 264–265	9
поручник	20.10.1951	ч. 2/51 від 20.10.1951	Т. 60. – Арк. 277–278	10
підполковник	11.10.1952	ч. 3/52 від 12.10.1952	Т. 60. – Арк. 281–282	11
сотник	22.04.1945	ч. 1/45 від 25.04.1945	ЦДАВО України. – Ф. 3838. – Оп. 1. – Спр. 14. – Арк. 26–32	12
поручник	11.10.1952	ч. 3/52 від 12.10.1952	Т. 60. – Арк. 281–282	13
хорунжий	26.08.1949	ч. 3/49 від 15.10.1949	Т. 60. – Арк. 272	14
полковник	08.02.1946	ч. 1/46 від 15.02.1946	Т. 60. – Арк. 251–252	15
хорунжий	16.10.1948	ч. 3/48 від 23.10.1948	Т. 60. – Арк. 267–269	16
вистун	20.07.1950	ч. 1/50 від 28.07.1950	Т. 60. – Арк. 273	17
майор	11.10.1952	ч. 3/52 від 12.10.1952	Т. 60. – Арк. 281–282	18
полковник	15.06.1952	ч. 1/52 від 20.06.1952	Т. 60. – Арк. 279–280	19
	25.07.1950	ч. 2/50 від 30.07.1950	Т. 60. – Арк. 274–275	20

* Тут і далі, якщо не зазначено іншого, покликання на: ДА СБ України. – Ф. 13. – Спр. 376.

21		«Максим», «Сухий»	шеф зв'язкового пункту УПА-Південь
22	Мельник Макар	«Кора», «Кузьма»	курінний у ВО «Заграва» УПА-Північ
23		«Назар»	почет ГК (начальник охорони ГК УПА, загинув в 1945 р.)*
24		«Осип»	член збройного підпілля Дрогобицької округи ОУН*
25	Паньків Іван	«Явір»	почет штабу ВО «Буг»
26	Пелип Дмитро	«Свшан», «Ем»	командир куреня «Галайда» ВО «Буг»
27	Процюк Василь	«Кропива»	шеф КВШ УПА-Південь
28		«Ромко»	надрайонний референт СБ Тернопільщини
29	Савченко Микола (проживав під іменем Миколенко Петро)	«Байда»	командир Перемиського куреня, пізніше командир рейдуючих частин УПА в 1947–1948 рр.
30	Свистун Микола	«Ясен», «Ярбей», «Ворон»	заступник командира та шеф штабу УПА-Південь
31	Скуба Микита	«Лайдака»	курінний УПА-Північ
32	Стебельський Степан	«Хрін»	командир сотні «Ударник-5» ВО «Сян», пізніше командир ТВ «Маківка» ВО «Говерля»
33		«Тарас»	член підпілля Стрийського надрайону Дрогобицької округи ОУН*
34	Федун Петро	«Полтава», «Волянський»	начальник політвиховного відділу ГК УПА, заступник голови ГС УГВР, член Проводу ОУН
35	Футала Лев	«Лагідний»	політвиховник сотні «Ударник-2» ВО «Сян»
36	Хома Іван	«Богдан», «Ігор», «Кардаш», «Орест»	референт СБ Турківського надрайонного проводу, пізніше кур'єр УГВР*
37	Шухевич Роман	«Тарас Чупринка» «Тур»	Головний Командир УПА, голова Проводу ОУН на українських землях, голова генерального секретаріату УГВР
38	Ющенко Павло	«Моряк»	член СБ Дрогобицької округи ОУН*
39		«Ярко»	член підпілля Стрийського надрайону Дрогобицької округи ОУН*
40		«Ярошенко»	член збройного підпілля Рогатинської округи ОУН Львівського краю*

	08.10.1945	ч. 4/45 від 11.10.1945	Т. 60. – Арк. 243–245	21
сотник	08.10.1945	ч. 4/45 від 11.10.1945	Т. 60. – Арк. 243–245	22
стрілець	08.10.1945	ч. 3/45 від 10.10.1945	Т. 60. – Арк. 240–241	23
ст.вістун	20.10.1951	ч. 2/51 від 20.10.1951	Т. 60. – Арк. 277–278	24
поручник	26.08.1949	ч. 3/49 від 15.10.1949	Т. 60. – Арк. 272	25
хорунжий	22.04.1945	ч. 1/45 від 25.04.1945	ЦДАВО України. – Ф. 3838. – Оп. 1. – Спр. 14. – Арк. 26–32	26
майор	08.10.1945 11.10.1952	ч. 4/45 від 11.10.1945 ч. 3/52 від 12.10.1952	Т. 60. – Арк. 243–245 Т. 60. – Арк. 281–282	27
	05.07.1951	ч. 1/51 від 25.07.1951	Т. 60. – Арк. 276	28
майор	20.10.1951	ч. 2/51 від 20.10.1951	Т. 60. – Арк. 277–278	29
майор	08.10.1945 11.10.1952	ч. 4/45 від 11.10.1945 ч. 3/52 від 12.10.1952	Т. 60. – Арк. 243–245 Т. 60. – Арк. 281–282.	30
хорунжий	16.10.1948	ч. 3/48 від 23.10.1948	Т. 60. – Арк. 267–269	31
сотник	25.08.1947	ч. 2/47 від 02.09.1947	Т. 60. – Арк. 255	32
	25.07.1950	ч. 2/50 від 30.07.1950	Т. 60. – Арк. 274–275	33
полковник-політвиховник	15.06.1952	ч. 1/52 від 20.06.1952	Т. 60. – Арк. 279–280	34
булавний-політвиховник	08.02.1946	ч. 1/46 від 15.02.1946	Т. 60. – Арк. 251–252	35
поручник СБ	20.07.1950 20.10.1951	ч. 1/50 від 28.07.1950 ч. 2/51 від 20.10.1951	Т. 60. – Арк. 273 Т. 60. – Арк. 277–278	36
генерал-хорунжий	Постанова УГВР п. 2	б/н від 07.07.1950	ДА СБ України Ф.13. Спр.376. Т.5. Арк. 179	37
вістун	20.07.1950	ч. 1/50 від 28.07.1950	Т. 60. – Арк. 273	38
	25.07.1950	ч. 2/50 від 30.07.1950	Т. 60. – Арк. 274–275	39
	05.07.1951	ч. 1/51 від 25.07.1951	Т. 60. – Арк. 276	40

* Інформацію отримано від дослідника національно-визвольного руху П. Содоля (Нью-Йорк, США).

Табл. 3. Відзначені Золотим хрестом бойової заслуги 2-го класу

№	Прізвище та ім'я	Псевдо	Посада
1	Андрусак Василь	«Грегіт», «Різун»	командир ТВ «Чорний Ліс» ВО «Говерля»
2	Бутковський Іван	«Гуцул»	командир ВО «Говерля» УПА-Захід
3	Воробець Федір	«Верещака»	командир ЗГ «44» УПА-Північ
4		«Гармаш»	шеф КВШ УПА-Південь
5	Гричан Іван *	«Пашченко»	командир сотні ЗГ «44» УПА-Північ *
6	Джак Роман	«Кармелюк»	командир підрозділу «Холодноярці-4» ТВ «Розточчя» ВО «Буг»
7	Дуда Михайло	«Громенко»	командир сотні «Ударник-2» ВО «Сян»
8	Золотник Іван *	«Довбенко»	командир куреня ВО «Донбас» УПА-Південь *
9	Казван Дмитро	«Черник»	шеф штабу ВО «Богун» УПА-Північ, пізніше шеф штабу ВО «Донбас» УПА-Південь
10		«Кармелюк»	член збройного підпілля Подільського краю *
11	Качан Остап	«Саблюк»	заступник командира ВО «Богун»
12	Климишин Іван	«Крук»	командир Кременецького куреня
13	Корінець Дмитро	«Бористен»	шеф штабу ВО «Заграва» УПА-Північ
14		«Крук»	почет ГВШ
15		«Крутиж»	командир куреня «Жубри», заступник командира Миколаївського тактичного відтинка ВО «Буг»
16	Левкович Василь	«Вороний»	командир ВО «Буг»
17	Литвинчук Іван	«Дубовий»	командир ВО «Заграва», пізніше ЗГ «33», пізніше крайовий командир УПА-Північ
18	Матвійчук Федір	«Гук»	командир куреня УПА-Південь
19	Межишин Зеновій *	«Дух»	кулеметник сотні «Ударник-5» ВО «Сян» *
20	Місько Микола	«Бойко»	командир кінної диверсійної групи, охорони осередку СБ ПЗУЗ
21		«Орлик»	член СБ ВО «Буг» *
22	Охримович Василь	«Кузьма»	член УГВР, член Проводу ОУН
23	Польовий Федір	«Поль»	командир старшинської школи «Олені» УПА-Захід
24	Сало Іван *	«Мамай»	командир куреня ВО «Холодний Яр» УПА-Південь *
25		«Стах»	командир сотні «Ударник-8» ВО «Сян», пізніше «Ударник-5» ВО «Говерля» *
26	Степчук Олександр *	«Сторчан»	командир куреня ВО «Холодний Яр» УПА-Південь *
27		«Таран»	командир боївки/роя ВО «Буг»
28	Тхір Микола *	«Шварний»	почет командира тактичного відтинка «Маківка» *
29	Хомик Дмитро *	«Рибалка»	почет командира тактичного відтинка «Маківка» *
30	Чипіль Ігор *	«Орест»	референт пропаганди Турківського району Дрогобицької округи ОУН *
31		«Шум»	командир сотні в курені «Бувалого» УПА-Південь
32		«Шум»	шеф зв'язку УПА-Південь

* Інформацію отримано від дослідника національно-визвольного руху П. Содоля (Нью-Йорк, США).

Звання	УГВР	ГВШ /ГК	Джерело	№
полковник		ч. 1/45 від 25.04.1945	ЦДАВО України. – Ф. 3838.– Оп. 1. – Спр. 14. – Арк. 26–32	1
підполковник		ч. 1/45 від 25.04.1945	ЦДАВО України. – Ф. 3838.– Оп. 1. – Спр. 14. – Арк. 26–32	2
майор	08.10.1945	ч. 4/45 від 11.10.1945	Т. 60. – Арк. 243–245	3
сотник	06.06.1948	ч. 1/48 від 12.06.1948	Т. 60. – Арк. 259–261	4
сотник	08.10.1945	ч. 4/45 від 11.10.1945	Т. 60. – Арк. 243–245	5
ст.вістун	08.02.1946	ч. 1/46 від 15.02.1946	Т. 60. – Арк. 251–252	6
сотник	08.02.1946	ч. 1/46 від 15.02.1946	Т. 60. – Арк. 251–252	7
сотник	08.10.1945	ч. 4/45 від 11.10.1945	Т. 60. – Арк. 243–245	8
майор	08.10.1945	ч. 4/45 від 11.10.1945	Т. 60. – Арк. 243–245	9
	06.06.1948	ч. 1/48 від 12.06.1948	Т. 60. – Арк. 259–261	10
сотник	08.10.1945	ч. 4/45 від 11.10.1945	Т. 60. – Арк. 243–245	11
поручник	06.06.1948	ч. 1/48 від 12.06.1948	Т. 60. – Арк. 259–261	12
майор	08.10.1945	ч. 4/45 від 11.10.1945	Т. 60. – Арк. 243–245	13
хорунжий	04.05.1949	ч. 1/49 від 07.05.1949	Т. 60. – Арк. 270	14
поручник	08.02.1946	ч. 1/46 від 15.02.1946	Т. 60. – Арк. 251–252	15
полковник	08.02.1946	ч. 1/46 від 15.02.1946	Т. 60. – Арк. 251–252	16
полковник	08.10.1945	ч. 4/45 від 11.10.1945	Т. 60. – Арк. 243–245	17
поручник	06.06.1948	ч. 1/48 від 12.06.1948	Т. 60. – Арк. 259–261	18
вістун	23.08.1948	ч. 2/48 від 02.09.1948	Т. 60. – Арк. 264–265	19
хорунжий	08.10.1945	ч. 4/45 від 11.10.1945	Т. 60. – Арк. 243–245	20
ст. вістун	08.02.1946	ч. 1/46 від 15.02.1946	Т. 60. – Арк. 251–252	21
майор-політвиховник	20.10.1951	ч. 2/51 від 20.10.1951	Т. 60. – Арк. 277–278	22
майор		ч. 1/45 від 25.04.1945	ЦДАВО України. – Ф. 3838.– Оп. 1. – Спр. 14. – Арк. 26–32	23
сотник	08.10.1945	ч. 4/45 від 11.10.1945	Т. 60. – Арк. 243–245	24
поручник	26.08.1949	ч. 3/49 від 11.10.1949	Т. 60. – Арк. 272	25
сотник	08.10.1945	ч. 4/45 від 15.10.1945	Т. 60. – Арк. 243–245	26
ст. вістун	08.02.1946	ч. 1/46 від 15.02.1946	Т. 60. – Арк. 251–252	27
булавний	20.07.1950	ч. 1/50 від 28.07.1950	Т. 60. – Арк. 273	28
булавний	20.07.1950	ч. 1/50 від 28.07.1950	Т. 60. – Арк. 273	29
вістун	20.10.1951	ч. 2/51 від 20.10.1951	Т. 60. – Арк. 277–278	30
поручник	08.10.1945	ч. 4/45 від 11.10.1945	Т. 60. – Арк. 243–245	31
поручник	08.10.1945	ч. 4/45 від 11.10.1945	Т. 60. – Арк. 243–245	32

* Тут і далі, якщо не зазначено іншого, покликання на: ДА СБ України. – Ф. 13. – Спр. 376.